

Giczy János:

Invitáció

(Részlet a könyvből.)

Közeledett a front. Félő volt, hogy a múlt századi nagy faluégések, melyeket oly sokat emlegettek az öregek, vagy az egykori „hadaknak dúlásai”, melyeket az emlékezet még megőrzött, semmiségek lehetnek ahhoz, ami ezután következhet. (Pedig a nagy tüzek sem voltak jelentéktelen események a falu életében. Alsószopor 1855-ben porig égett „Ég, mint Alsószopor 55-ben”, hallottam sokszor a mondást. Öregapám és öreganyám átérték Felsőszopor égését 1899-ben, Szent György napkor. „Fölülről fújt a szél, a falu felső szélén kezdődött a tűz, vettem a Szopor-kútban - későn tavaszodott akkor - mire hazaértem, már égett a ház és az egész falu.” Így mesélte el öregapám a vészes eseményt. Én már ilyen nagy faluégésekre szerencsére nem emlékszem, legföljebb egy pajta, vagy kazal gyulladt ki.)

A front hamar ideért. Nagycsütörtökön már az újkéri faluvégről lövöldözte ágyújával az oroszokat egy német tank. A gránátok Szopor fölött süvítettek, és valahol Lócs körül csapódtak be. Nyilván ott lehetett az ellenség. Délfelé jött egy autóbusz - közönséges kék városi busz volt, - hozott néhány német katonát páncélöklökkel. „Tüzelőállást foglaltak” a csepregi út mentén (déli irányból, Lócs felől várhatták az oroszokat), de aztán igen gyorsan eltűntek. A német tank időnként még lőtt egyet-egyet, Estefelé, egyszer csak Hetye felől kikanyarodott egy csapat lovas, és iszonyú kiabálással, lovaikat ütve, sarkantyúzva Szopor felé vágattak. Magyar huszárok voltak. A német tank löni kezdte őket, és ahogy a falut elérték, a falura is kilőtt néhány gránátot. Ekkor halt meg a székely leventefiú, akit már említettem, és két, huszár is megsebesült, úgy mondták, elég súlyosan. A huszárok állítólag a bábolnai ménes utolsó maradékát kísérték. Később azt hallottam a hetyei gyerekektől, hogy nem akartak harcolni, azért nyitottak rájuk tüzet a németek. Hogy így volt-e, ma már nehéz kideríteni.

Akkor már negyedik napja a kerti bunkerekben tartózkodott egész Alsószopor. (A felsőszoporiak most is kimentek a Nagyerdőre.) Éjszaka dél felől fegyverzaj hallatszott, melybe időnként orosz harmonikázás vegyült. Messze égett egy-egy kazal, pajta. Hajnal felé jött valaki a bunkerbe, mondani, hogy a bíró és „a Szopory Jóska” (jól tudott oroszul, később ő lett a falu egyik tolmácsa) kimentek az oroszok elé, akik az előőrsök lehettek, és elmondták nekik, hogy bátran jöhetnek, nincsenek németek a faluban. Az oroszok cigarettával is megkínálták őket, mígnem jött egy tiszt, káromkodva (később megtanultuk, hogy mit mondhatott) elzavarta a „parlamentereket”. Világos volt már, amikor harc nélkül elfoglalták a falut. Enni kértek, és hamar továbbmentek. Március 30-a volt, nagypéntek napjának enyhe tavaszi reggele. Gyenge eső esett. Ezután jöttek a „megszállók”, akik mindenhova

bementek, mindent elvittek, ami kellett nekik. Aknakereső bottal kutattak az el-
ásott holmik után. (Szerencsére a miénket apám jól elásta.) Lövöldöztek a tyú-
kokra, a galambokra - évekig élt még ezután egy féllábú galambunk, - levágták a
marhát, a disznót, elvitték a lovat, biciklizni tanultak a család kerékpárján, leestek
róla, összetörték, aztán félredobták. Lehúzták mások csizmáját, nadrágját, ha
megtetszett nekik. Egy tiszt galambszürke zakóra tűzött válllapokkal sétált a szo-
pori utcán. Szerencsére, bor nem lévén a faluban, az asszony népben nem esett kár,
legalábbis senki nem tudott róla. Három nap múlva az oroszok elmentek, mert a
front már messze járt. A falu megúszta a háborút, nem sérült egyetlen ház, pajta,
de még kazal sem. Nem volt egyetlen szopori áldozata sem a megszállásnak.

Az oroszok elmenetele sajnos nem azt jelentette, hogy többet nem láttuk őket.
Még egy évig naponta jártak itt, mindig mások és mások, hol ezt, hol azt kértek,
követeltek, s ha nem kapták meg fenyegetőztek, erőszakoskodtak. Sem ember,
sem asszony, sem állat, semmiféle mozgatható vagyontárgy nem volt ez alatt az
idő alatt biztonságban, legföljebb csak a gyerekek, mert azokat sosem bántották.

A falu egy idő után elkeseredett hangulatba került. Mivel az orosz parancsnok-
ság a két kilométerre lévő Újkéren volt, segítségére nem lehetett számítani. Az
emberek elhatározták, hogy maguk cselekszenek. Az elhatározást az is motiválta,
hogy előtte a faluba beszállásolt, rendezett alakulatok többször arra bízatták a
bíró, aki elpanaszolta nekik a sérelmeket, hogy a csellengő, csavargó, erőszakos-
kadó oroszokat egyszerűen verjék meg, hiszen a falu biztonsága érdekében mást
nem tehetnek, abból bajuk nem lehet.

A „recept” kipróbálására hamarosan sor került: A Péter-Pál napján, vasárnap,
késő délután lehetett, apámmal a kertek alatt éppen a teheneket őriztük, amikor
meghallottuk a félrevert harangot. Megbeszéljtjel volt ez arra az esetre, ha az
oroszok ismét valamilyen erőszakosságot akarnak véghezvinni, tehát azt jelen-
tette, hogy a szorongatottaknak sürgősen segíteni kell: Minden épkézláb ember
jöjjön, magától értetődően mindenféle verekedésre alkalmas eszközzel: kapával,
villával, karóval, vagy ami a keze ügyébe kerül. Mi is indultunk haza. Én szaladtam,
de apám lemaradt tőlem, mert a teheneket ő hajtotta. (Szerencsére így kimaradt
az eseményekből). Ahogy az udvar végéhez értem, már láttam öregapámat a
kaputámadékkal - ez egy jókora karó volt - fölfegyverkezve, éppen indulni akart,
de anyám próbálta visszahúzni, öregapám félrelökte, és indult az Új utca felé,
amerre az emberek futottak. Ez az utca az országút felé vezetett, ahonnan már
kiabálás, de lehet, hogy lövés is hallatszott. Az asszonyok azt kiabálták, hogy az
Új utcában az ukránok rabolnak (lehet, hogy még azt is, hogy gyilkolnak). Termé-
szetes, hogy arra vettem az utamat, amerre mindenki igyekezett.

Mire kiértünk az utca elejére, még messze a „frontvonalától” amely a szélső házak és az országút között húzódhatott, addigra már az országút felől erős lövöldözés hallatszott, és csak arra emlékszem, hogy öregapám a karóra támaszkodva áll, mint egy „hátvéd”, tőlünk legalább három házzal előbbre. Mi gyerekek odáig már nem mertünk menni a lövések miatt, mert a golyók az útmenti szederfák ágain igen pattogtak. (Ezekkel a lövésekkel az ukránokat kísérő orosz katonák valószínűleg a falubelieket próbálták elriasztani). Később a „tűzkeresztségen” átesett szoporiak beszéltek, hogy több mint száz ukrán is volt az országúton, néhányat jól helybenhagytak közülük. Így az egész gyülelész népség eltávozott Simaság felé, orosz kíséretével együtt. Viszont magukkal vitték a lovat, ami miatt a verekedés kirobbant, s a Drescher Béla nevű legényt, aki a lovat nem akarta odaadni. Őt útközben alaposan megverték, de nagyobb baja nem esett. Most derült ki, hogy csak egy lóért volt az egész verekedés. A ló nem is a legényé volt, hanem Némethéké, akik a falunak sajátos alakjai voltak: egy testvérpár, túl a hetvenen, birtokos nemesi család leszármazottai. Ők voltak a faluban az egyedüliek, akik nem dolgoztak, tehát „urak” voltak, 100 hold körüli birtokuk, több cselédjük volt, szép régi, tornácós kúriában laktak a falu szélén. A Németh úr agglegény, Gizella hajadon volt, s a falu nagy derűtségére kisasszonynak kellett szólítani. 45-ben nagyszerdán Németh úr befogott a kisszekérbe, s fölrakott némi holmit meg a Kisasszonyt, és elmentek nyugatra. Azonban a határig sem jutottak, estére visszajöttek, a lövöldözéses napokat velünk töltötték a kertben ásott bunkerunkban. Németh úr pulikutyájára is emlékszem, minden ágyúlövéskor gombóccá gömbölyödve gurult le a lépcsőkön. Távollétük egy napja alatt a németek mindenüket elvitték, teheneiket, disznóikat, még a tyúkok nyakát is kitekerték, és úgy dobták föl a teherautóra. Ezek után Némethéknek az az egyetlen lovuk maradt, amellyel Drescher Béla dolgozott. Így érthető, hogy a Kisasszony kétségbeesve futott a bíróhoz, amikor hírtét vette, hogy az ukránok utolsó jószágukra vetettek szemet. A bíró engedett a méltatlankodásnak, könyörgésnek, odaszólt a fiának: verd félre a harangot! Ebből lett a nagy ribillió.

A szoporiaknak egy sebesültjük volt, Baranyai Sanyi bácsit szúrták hátba. Az ukránoknak ugyanis csak vágó-szúró szerszámaik lehettek, lőfegyverük nem volt.

A „diadalmámort” hamar ijedtség váltotta fel, mert jött a hír - egy orosz lovas hozta, akinek géppisztoly lógott a nyakában, - hogy a verekedéskor egy orosz kapitány, az ukránok egyik kísérője halálos lövést kapott. A golyó pedig a falu felől jött, és így a falut partizánnak minősítették. Hamarosan jönni fog a G.P.U. Éjszaka össze-vissza lövöldözés adta hírül a megérkeztét, kutattak fegyverek után a házaknál, összeterezték a férfiakat, s akikről gondolni lehetett, hogy a verekedésben

részt vettek, azokat magukkal hurcolták. Vitték a bírót, aki a harangot félreverte, a lövöldözéssel gyanúsított Orbán Sándornak az édesanyját, meg a hűgát. Orbán Sanyi nemrég jött haza a front elöl Győrből, ahol fegyvergyári munkásként dolgozott. Özvegy édesanyja velünk szemben lakott, a háborús napokat ők is a mi bunkerunkban vészelték át. Sanyival igen összebarátkoztam, sok izgalmas helyen megfordultam vele ebben az időben. Az akkor alakult új rendőrség tagja lett, néhány nappal előbb, s így neki volt fegyvere, és valószínűleg látták, hogy használta is. Ő maga elmenekült, de később föladata magát, hogy a hűgát és édesanyját elengedjék. Egy hónap múlva a többieket is hazaengedték, kivéve a bírót, akiről az hírlett, hogy nyolc évre ítélték el. Orbán Sanyiról egy sor írás sem jött, még hír sem. Valószínűleg tarkónlöttek a szombathelyi Bagolyvárban, mert ott volt a „bírószági tárgyalás”.

Így fejeződött be ez a szomorú történet, amely a félrevert haranggal kezdődött. Néhány kérdés ma is tisztázatlan: Miért lőtt Orbán Sanyi? Biztos, hogy a halálos lövés tőle származott? Jóval az eset után azt rebesgették a faluban, hogy más is lövöldözött, nemcsak ő. Egyáltalán, érdemes volt félreveretnie a harangot a falu bírójának? Ők ketten már nem válaszolhatnak. Hibáik, vétkeik, ha voltak, megtoroltattak. Hogy a másik fél miben volt vétkes, senki sem vizsgálta, mert ők voltak a győztesek.